

Једна астрономска опсервација из немогуће ситуације

XVII век. У српским земљама још увек траје турска окупација и услови за живот сведени су на нулу. Врли западни свет развија трговину, морепловство, колонијализам, експлоатационизам. Русија и далекоисточни народи мирно се развијају. Али Турско Доба за Србе није ништа друго, него једна дубока анихилациона изолација, одсеченост од света и одсеченост од свега, па и од самога живота.

У добу прекрајања граница, људи, држава и историје, људски духови, дубоко у својим личним световима, прекувавали су у себи нове духовне садржаје. У својим унутрашњим световима, као у неким лабораторијама, изнедривали би нове духовне опите, које је можда, ко зна ко пре њих чинио, али није успео. Да ли можемо дознати унутрашње садржаје тих светова? Сам Господ зна да ли можемо и ако нам Господње Знање то дозволи, онда ћемо свакако моћи. Покушајмо! И на том путу пратимо Господње Знање и у догађајима унутрашње природе.

Првак у следовању Господњег Знања је свакако био српски писац XVII века, патријарх Пајсије. Правећи тај метафизичко–центрифугални скок ка осовини Господњег Знања патријарх Пајсије је постао витез Господњег Знања у историји. Из језгра Господњег Знања као таквог патријарх Пајсије је изводио и сва остала знања. Тако и кроз једну писану формулу: "Ја грешни не знам хоће ли бити угодно пророку и светоме. Сам Господ зна"¹, патријарх Пајсије нас уводи у матицу Господњег Знања коју је пратио све време свога духовног рада. Само у своме делу *Житије Цара Уроша* патријарх Пајсије користи реч знање велики број пута. Покушајмо да их наведемо: "А мигом предоброга владике мојега Христа и пречисте и преблагословене владичице и Богородице, која му је послужила, и светога и благороднога мученика били смо присиљени да почнемо повест укратко, и са нашим дворским, као што ћеш напред сазнати, само да не предамо забраву (оно), што смо могли постићи помоћу Божјом и светога."²; "Ово, дакле, помишљах као да не буде ово од демона, лењах се због речи, бојах се заповести, и смишљах како се ја грешни и непотребни смем усудити ово, јер не знађах какав је био његов живот. Опет сам смишљао са сваком

¹ Димитрије Богдановић: Старе српске биографије, Просвета, Београд, 1968., стр. 264

² Исто. 251

усрдношћу и подвигом, и једно нађох у српском летопису, а друго у родослову, и у хрисовуљи пећкој, што је и до данас у пећкој цркви, а друго чувши од светопочивших архиепископа који су били пре нас, пошто сам био веома љубитељ овога, и имао сам жељу да ово разумем и сазнам: откуда изникосе Срби и по чему. И ово уметнух овде на сазнање сваком који жели."³; "После је млади цар распространи и украси великим красотама, часним иконама и одежама и красним сасудима, ту је била чудотворна икона, која је Тројеручица и до данас у Хиландарској цркви, а после је божјим допуштењем и агаранским насиљем била коначно разоборена, и до данас се познаје место (где је била)."⁴; "А при том манастиру је река која силази са горе, село звано Шариник, и ту донесоше тело младога цара Уроша, као што и рекосмо напред, а нико није о овоме знао, само они злочинци и настојатељ обитељи са клисијархом."⁵; "И покрише је каменом плочом и опело ноћу свршише, а нико није за ово знао, само Вукашин и они злочинци."⁶; " 'Ни ја не знам шта се догоди. Да није поревновао прародитељима својима и отишао у Свету Гору, ко зна?' "⁷; "А они нису знали за ово, пошто је било рано ујутро, и разбише српску војску и могло се видети чудо, гнев Господњи нападе на њих и страховање и бежање, један другог обилажаху, један другог не стижаху, дадоше се у бег и устремише се у бежање божјим допуштењем због неправеднога убиства."⁸; " . . . ни гроб му се не зна . . . "⁹; "А Вукашин постаде јадно позориште у блату и храна рибама и птицама, и не зна му се ни гроб: погибе успомена његова са шумом."¹⁰; "А Угљеша када је био у рату, зададоше му љуту рану и даде се у бегство, и када је крв текла и немајући увоја ни куће (стана), и никако не имајући где главе склонити, ушавши на неке хумке, и паде с коња и ту му дође крај живота, дух Богу предаде, и погребосе га његове слуге, а за његов гроб зна се и до данас, и нека чудна знамења показује и људи остављају белеге."¹¹

"И ово да сазнаш и о кнезу Лазару одкуда би, и како у житију његову које је у Раваници не нађох, само у неком летопису."¹²

³ Исто. 252

⁴ Исто. 256

⁵ Исто. 257

⁶ Исто

⁷ Исто. 257–258

⁸ Исто. 259

⁹ Исто.

¹⁰ Исто. 260

¹¹ Исто

¹² Исто. 261

"И у то само време дође неки пастир, а нико није знао одкуда је или од којих родитеља и племена, само је говорио за себе да је од Овчег Поља, и дође у село Шајковце близу манастира, плачући и ридајући и молећи да дођу и да му помогну да почисти цркву и отреби и избаци ђубре."¹³; "И ругаху му се као некој луди и из небрижљивости одлажаху и говораху: 'Откуд он зна младог цара и колико је година од тада и где је он био?' Опет плакаше и мољаше их: 'Ја знам где је.'"¹⁴; "И посла сердар улаке, и дођоше изненада у манастир Милешеву, а нико није за ово знао, и узеше свету раку са моштима и однесоше у Београд чудотворне и прекрасне мошти, и сажегоше их, ох мени, грешноме, на Пољу Врачареву месеца априла 27. дан на светога Симеона сродника Господња и свештеномученика."¹⁵

Овде имамо помињања појма знања само у једном писаном делу патријарха Пајсија. Тако и у *Службама* патријарха Пајсија имамо те знанословне облике:

"Крстом ограђиван Христовим,
без повреде оставши
молбе Господу узашиљеш
јер зна Вишњи да чува своје служитеље."¹⁶

На основу ових навода ми видимо колико учестало патријарх Пајсије помиње појам знање и варијације тог појма. Али ми се нећемо бавити само наводима знања и списком знања које је изложио патријарх Пајсије, него и одређеном применом знања из Господњег Знања, а то јесте прича о једној астрономској опсервацији коју је сам патријарх Пајсије изложио.

За ову прилику направимо један увод који је излагање једног византијског полихистора, највећег полихистора XIV века, а то је Свети Отац и Учитељ Григорија Палама. У једној од својих беседа, излажући опште космолошке судове, Палама је записао:

"7. Тако је Бог у почетку створио небо и земљу, као неко вештаство у којем се све садржи и које све може да изнесе из себе), изврсно побијајући оне што погрешно сматрају да је вештаство пр-вобитно настало само по себи. Затим је, прекрасно стварајући и украшавајући свет, у шест дана расподелио у свакоме од њих (тј. Од тих дана) одговарајући и њему

¹³ Исто. 262

¹⁴ Исто

¹⁵ Исто. 264

¹⁶ Патријарх Пајсије: Сабрани списи, Просвета, Српска књижевна задруга, Београд 1993., стр. 54

својствени поредак, зависно од његових својстава/особина, и тако допунио његово украшавање. Раздвојивши их (дане) само Својом заповешћу, Он као да је из неке скривене ризнице на видело извео све оно што је у њој било похрањено, распоредивши га и поставивши са највећим складом, прилагодивши појединачно свему, свако појединачно свеукупности и целину свему појединачно. Непокретној земљи, као неком средишту, поставио је вечнопокретно небо као неки узвишени круг и премудро их сјединио посредством онога што је између њих, да би сам непокретни свет очувао упоредо са покретним. Будући да су вечнопокретна и тела која се крећу веома брзо у потпуности кружно постављена, било је нужно да оно што је непокретно добије место у средини, тако да његов положај представља противтежу кретању и да се на тај начин васељенска сфера не би померала у виду цилиндра (ваљка, свитка)."¹⁷

"9. Једно је, дакле, поставио горе у висину да двоструко кружи на такав начин, ради лепоте читавога света и вишеструке користи, а друго је поставио доле и око средине, а то је оно што има тежину и што је трпне природе, што је створено да настаје и да изнова настаје, што се може разликовати и упоређивати, и када трпи да се више мења ка ономе што је корисно, постављајући и то као украс, као и однос међу њима, како би све могло заиста да се назива космосом (поретком)."¹⁸

Ови Паламини искази јесу његови описи васионског поретка и као такви важили су у православном свету као општи научни акти. И сам патријарх Пајсије, као да се угледао у томе на Паламу, кроз своја песничка богонадахнућа дотакао је се одређених општих судова о васионском поретку. У једној од своји *Служби* он је изнео те опште космолошке ставове или астрономске опсервације:

"Мира мирисе и благоухања проливаш,
примивши дар мошти твоје, достаблажени,
Урошу свечасни и премили,
васељена узлете ка љубави Христовој,
прехвални,
и сада моли се за нас,
творитеље спомена твога."¹⁹

¹⁷ Свети Григорије Палама: Господе, просвети таму моју (саbrane беседе), "Образ свечачки" - Београд, 2005, стр. 40

¹⁸ Исто. 41

¹⁹ Патријарх Пајсије: Сабрани списи, Просвета, Српска књижевна задруга, Београд 1993., стр. 58

Патријарх Пајсије је свакако пратио велико духовно наслеђе православно–византијске цивилизације, проучавао списе многих Учитеља и Отаца, закључно са Светим Савом, па и Григоријем Паламом. Он је међу историчарима књижевности био познат као велики љубитељ књиге, књигољубац и као онај који је много читао и проучавао списе. Али ова његова астрономска опсервација показана у овим богонадахнутим стиховима доносила је заиста занимљиве и нове закључке. Из наведеног издвајају се ови стихови:

ВАСЕЉЕНА УЗЛЕТЕ КА ЉУБАВИ ХРИСТОВОЈ

У овом песничком богонадахнућу патријарх Пајсије прави одређене научне претпоставке које са собом доносе, сам Господ зна какве закључке. Али један од закључака и тврдњи јесте итекако битан за нас саме, а то је исказ да: ВАСЕЉЕНА УЗЛЕТЕ! Шта то значи у једном основном смислу? То значи да се Васељена креће и то најоптималнијим видом кретања: ЛЕТЕЊЕМ. Она УЗЛЕТЕ ка ЉУБАВИ ХРИСТОВОЈ. Дакле, ако Васељена Лети она се самим тим креће и покреће. На крају крајева сви објекти у васељени лете: планете, звезде, комете, астероиди, галаксије. Све лети и све се креће кроз летење. Самим тим сасвим су логички повезани ови стихови. Ако све у самој васељени лети, онда самим тим и васељена лети.

Оно што се усеца у наш текст као нека врста питања јесте како научне претпоставке могу уопште се повезати са одређеним песничким богонадахнућем? Али када завиримо паралелолошки у неке друге културне обрасце можемо видети сличне тенденције овој. Наиме одређени револуционарни научници уопште нису хтели да поставе неке фундаменталне научне поставке, већ су хтели да постигну баш песничко надахнуће. Тако и чувени индијски математичар Брахмагупта (597 – 668), велики концептор и практично творац нуле у математици, цео живот се трудио да се приближи поезији и из поетских разлога конципирао је многе математичке закључке. Практично он је стварао неку врсту поетске математике и тиме је изнео на видело неке основне научне и математичке истине. Његова правила нису ништа друго него песма и песнички израз:

Дуг од нуле је дуг.

Срећа минус нула је богатство.

Нула минус нула је нула.

Дуг који се одузима од нуле је богатство.

Срећа од нуле је дуг.

Производ нуле помножен са дугом или богатством је нула.

Производ нуле помножен са нула је нула.

Производ или количник две среће је једно богатство.

Производ или количник два дуга је једно богатство.

Производ или коефицијент дуга и богатства је дуг.

Производ или количник среће и дуг је дуг.

(Brāhmasphuṭasiddhānta)

На основу ових Брамагуптиних стихова настала су правила за нулу и по први пут имамо концепт нуле као такав у математици. Брамагупта је био само један пример како се у једном културном обрасцу користила на пример математика као фундаментална наука. Она је више била поезија и песничка творба, па се ипак кроз тај начин дошло до неких основних научних истина.

Примера ради и патријарх Пајсије, а и други писци епохе Средњег Века и Турског Доба су користили, такође, математичке конструкте, али на који начин су их они користили и како су они доживљавали баш рецимо математику стоји као питање. Тако у једном запису патријарх Пајсије користи крајегранесијски метод и преко тога метода примењује одређене математичке операције и облике. Тај методолошки поступак је нешто што је присутно у широкој мери у словенској књижевности. Тај Пајсијев запис изгледа овако:

† Сѣ поменик(ь). прѣчрѣтах[ь] азъ смѣренъны и многгрѣшны
 послѣдны приставник(ь), с(вѣ)тѣи сѣи великыѣ цр(ь)квы. иж[е] не-
 смъ дос(то)инъ <на>рѣши се архїеп(и)ск(о)пъ. маанїемъ же прѣ-
 бл(а)гааго вл[а]д[и]кы <нашего исоуса> х(рист)а. и того рождъшее
 прѣс(вѣ)тыѣ вл[а]д[и]ч[и]це наше в(огороди)це възвѣденѣ ми бивъшѣ
 на сѣи с(вѣ)ты прѣстолъ, и сїе прѣчрѣтах[ь] тачїю любови ради,
 име же аще хоцешѣи зѣдети прѣчрѣтавшаго. и сїе писави има-
 т[ь] сице. шестъ словъ четири десетице сѣгѣво. и єдинъ прѣд-
 стоеи. и дващи двоицею въ сѣгѣви и дващи педесети сѣгѣво. и
 дващи дв(оицею) и єдинъ прѣдстоеи, и трое сѣгѣво[о] къ нимъ две
 прилагаю.¹ и имаш[ь], оувѣдети, лѣтѣ же мимотекъшѣ тогда, р̄з
 і р̄ и к̄ и ѕ̄. м(ѣ)с(ѣ)ца маиа д̄ї.

Београд, Архив САНУ, бр. 61, 116а.

4

Слика 1. Књижевно дело патријарха Пајсеја, стр. 324

Овај крајегранесијски запис на савременом српском језику значи:

"Овај поменик преписах ја, смерни и многогрешни, последњи настојник свете ове Велике цркве, који нисам достојан назвати се архиепископ. Заповешћу преблагот Владике нашег Исуса Христа и оне која га је родила, пресвете Владичице наше Богородице, постављен бејаш на овај Свети престо. И ово преписах само љубави ради. А име ако хоћеш сазнати које преписао и ово писао, овако има, шест слова: четири десетице двоструко, и један који је испред свих, и два пута два у двоструком, и двапут педесет двоструко, и двапут два и један који је испред свих и три троструко, к њима два прилажем. И имаш сазнати годину која је протицала тада, 1618 (7126), месеца маја 14."²⁰

Из овог записа видимо да је патријарх Пајсије баратао свим основним математички операцијама: сабирањем, одузимањем, множењем и делењем, али видимо да је примењивао и принцип непознате, а да је кроз откривање имена задавао и одређене проблемске задатке. Али питање и даље стоји како су на математику, као основну науку, гледали у православној

²⁰ Патријарх Пајсије: Сабрани списи, Просвета, СКЗ, Београд, 1993, стр. 120

цивилизацији и како су је доживљавали? И на један посредан начин патријарх Пајсије даје одговор на ово питање: "Јер сваки уметник треба и неке сасуде (справе) за довршење посла, па и царицама је потребно да се служе слушкињама."²¹

Из овога закључујемо да се на математику гледало као на неки духовни сасуд, као на неку духовну справу којом се користимо да би дошли до одређених решења. Математика се не види баш као царица наука, што је постао општи став у данашњој науци, математика је као нека духовна слушкиња или боље рећи као нека духовна помоћница која помаже, али без које би се, ипак, могло када би се морало, када би било неопходно и нужно тако. Она је неки позитивни надодатак који нам долази као сувишак од одређене духовне пуноће, али она свакако није нека централна дисциплина. На Западу по том питању ствари су се драстично промениле. Не само да је математика постала нека централна духовна дисциплина, већ је она постала једна врста идола без ког се не може, математика је опет постала нека врста питагорејског божанства. Тако и Рене Декарт у својим *Медитацијама* закључује: "Сада пак могу јасно и сигурно спознати неизмјерно много тога, како о самом Богу и другим предметима разума, тако и цијелој тјелесној природи, која је предмет чисте математике."²² И ови закључци нама пружају увид у схватање математике као нечега што је постало господар у расуђивању и одлучивању. Без математике се не може. Математика је постала суштински језик сваког односа. Без математике би настала практично смрт по западном расуђивању. И док на Далеком Истоку Индије математика је нешто поетично, нешто што се увек улива у поезију и постаје песма, на Западу математика је неки *Deus ex machine*, нешто без чега се апсолутно не може.

У православном свету другачије стоје ствари, математика је као неки духовни сасуд, као нека духовна алатка којом се користимо и која нам помаже у животу да се снађемо. Она је одређени духовни сувишак који долази из самог духовног језгра, али није то само језгро. Али и тај сами сасуд мора бити направљен и та алатка мора бити створена да би могла да послужи, да би могла да помогне. Њена помоћ се не омаловажава него се њена улога сагледава крајње прецизно. Она је као духовна алатка слична на пример компасу којим се руководе морепловци. Али ако се компас на пример поквари или уништи или уђе у поље магнетних аномалија и почне

²¹ Димитрије Богдановић: Старе српске биографије, Београд, Просвета, 1968, стр. 251

²² Рене Декарт: МЕДИТАЦИЈЕ О ПРВОЈ ФИЛОЗОФИЈИ, Београд, ПЛАТО, 1998, стр. 48, 49

показивати супротне правце, чиме се онда морепловци користе да би одредили правац? Гледају у правцу Сунца или у правцу Данице. Дакле, користе непосредно сагледавање. Тако стоји ствар и са математиком. Користимо је тамо где она може помоћи, али тамо где она не помаже ми је не користимо. Наравно, ако пратимо Пајсијеву аналогију до краја он каже да уметници користе сасуде, дакле ни математика као духовна алатка није нешто примитивно него нешто крајње софистицирано. Као што уметник користи кист и палету или перо и оловку или чекић и длето тако и ми користимо математику да би са њом нешто створили, обликовали или направили. Она је нешто посредујуће, али постоје, истини за вољу, и непосредне методе, а рекли смо да је математика сувишак тојест надодатак који долази из пуноће и као таква некада може бити сувишна. Тако је отприлике схватање математике у православном свету. Она је дворска дама неке високе царице, али ипак није царица. Та Царица у православном свету би можда била Мудрост, али то Бог зна.

И сва ова излагања била су само повод који треба да нас доведе до расуђивања о астрономској опсервацији коју је изложио у свом песничком богонадахнућу патријарх Пајсије: **ВАСЕЉЕНА УЗЛЕТЕ КА ЉУБАВИ ХРИСТОВОЈ. ВСЕЛЕНА ВОЗЛЕТЕ** – шта нам то говори о карактеру васељене? Сам Господ зна да нам то говори о карактеру васељене у једном језичком смислу. Префикс В означава у српскословенском обично везник У, а реч СЕЛЕНА означава појам селити, селе се, селе итд. Селити означава обично кретање. У неком негативном смислу сељакање је обично израз за стално и непрестани померање. Дакле у бити Васељене је да се она сели, да се помера, да врши Сеобу. Пајсије наравно указује на правац кретања. То је љубав Христова. Васељена непрестано лети, узлеће ка љубави Христовој, ка вечној богочовечанској љубави. Она се непрестано креће ка љубави Христовој. Будући да се користи појам **УЗЛЕТЕ**, ми имамо ту присутна два везника У и З(асимилацијом у С), значи нешто што је У нечему и нешто што је С нечим. Тако да видимо да васељена, она које се У – СЕЉАВА, то ради У и С Летењем. Као да кажемо улеће тј. улази у нешто, а правац у који она улази јесте љубав Христова У којој та васељена се већ налази.

Дакле, патријарх Пајсије је кроз овај стих успоставио кретање васељене. Она се креће. Какво је то кретање, сам Господ зна. Али оно што је битно јесте да то кретање јесте динамично. Званична наука данас долази до тога да се васељена шири и да се тако креће, али не може да види да ли

се њено кретање чини и споља. Можда се све дешава као на примеру луфтбалона. Удувавањем водоника, хелијума или врућег ваздуха балон се изнутра шири и испуњава, а то му даје способност да почне да лети и да се покреће. Бог зна да ли тако нешто важи и за саму васељену.

Оно што је битно у овој песничко–богодонахнутој претпоставци јесте да се васељена креће и да она то чини најоптималнијим обликом кретања. Зашто је то битно? Битно је баш зато што показује једну крајње узвишену астрономску опсервацију из немогуће ситуације. У том времену Турског Доба када Срби, па и други балкански народи, једва имају или и немају основна средства за преживљавање, један њихов писац долази до закључка о томе да Васељена Лети и да она лети ка Богу. Васељена се креће. Тај суд је Пајсије извео једном унутарње–сазерцатељном методом. Тешко да је имао неке потребне инструменте да то утврди. Немамо их, истини за вољу, ни данас. Ако је званичној науци требало седам векова да дође до закључака двојице високоучених–простих монаха о ширењу васионе²³, да ли ће званичној науци требати још толико векова да би дошла до закључка о динамичном кретању васељене?

Када ово упоредимо са, рецимо, догађајима у научним распаравама на Западу, долазимо до занимљивих опажања. Најинтересантнији пример за то јесте случај Галилео Галилеја (1564 – 1642). У његовом *Одрицању* јасно се види какве су се научне расправе водиле у западаном свету тако да неће бити згорег да то *Одрицање* и овде наведемо:

"Ја, Галилео, син покојног Вићенца Галилеја из Фиренце, у својој 70. години, особно приступивши пред суд и на кољенима пред Вама најузорнији и најпречаснији кардинали, главни инквизитори у цијелом кршћанском свијету против кривовјерне изопачености, имајући пред својим очима неповредива Еванђеља, која додирујем својим рукама, заклињем се да сам увијек вјеровао, вјерујем сада и с божјом помоћу ћу вјеровати и убудуће у све оно што вјерује, што проповиједа и научава Света католичка и апостолска црква.

Али премда ми је ова Света Инквизиција судбено наредила да потпуно напустим лажно мишељење **да је Сунце средиште свијета и да се не креће, а да Земља није средиште свијета и да се креће**, да не подражавам, не браним и не научавам на било који начин, ни усмено ни писмено, споменути лажну знаност, и након што ми је било речено да је та

²³ Погледати мој текст *Порука из прошлости као временска и историјска стрела у савременом добу* (<http://sofiografskaskola.com/> - <http://sofiografskaskola.com/novonastajuca-literatura-2/>)

знаност у противности са Светим Писмом, ја сам написао и тискао књигу у којој сам се бавио том већ одбаченом знаношћу и наводио разлоге са много аргумената њој у прилог, а да нисма донио никакво рјешење, и био сам сматран врло сумњивим с кривовјерја, тј. **да сам држао и вјеровоа да је Сунце средиште свијета и непомично, а да Земља није средиште и да се креће**. Зато, желећи уклонити из памети ваших узоритости и сваког вјерног кршћанина ту снажну сумњу, коју сам исправно схватио искреним срцем и нехињеним увјерењем одричем се, проклињем и мрзим споменуте заблуде и кривовјерја, те опћенито сваку и било коју другу заблуду, кривовјерје и секту противну Св. цркви.

Заклињем се да убудуће нећу никада више ни рећи ни тврдити, усмено или писмено такве ствари, због којих би на мене могла пасти слична сумња; али, ако будем упознао неког кривовјерника, пријавит ћу га овом Светом уреду или, точније, Инквизитору или ординаријусу оног мјеста у којем се будем налазио. Присижем, такођер, и обећавам да ћу обављати и држати се у потпуности свих покора које су ми биле или ће ми бити наметнуте од овог Светог уреда. Ако се огријешим о било које од мојих наведених обећања и заклетви (а то не дао Бог) подвргавам се свим покорама и казнама што их налажу и прописују света правила и други прописи, који су донијети и проглашени против сличних деликвената. Тако ми Бог помогао и ова Света еванђеља која додирујем својим рукама."²⁴

Из овог Галилејевог *Одрицања* ми видимо шта је била централна полемика научних разматрања западног свет у XVII веку. То је била расправа да ли се Сунце креће или не креће и да ли је оно у средишту универзума или није – с једне стране или да ли се планета Земља креће или не креће и да ли је она у средишту универзума или не – с друге стране.

И док се на Западу седамнаестог века расправља да ли се појединачни васељнски објекти крећу или не и поставља се питање да ли су појединачни објекти у средишту васељене или не, дотле један српски писац, дубоко у турској окупацији, успоставља кроз песничко–богодонахнути тренутак кретање читаве васељене. А ценатар те васељене није уопште у васељени, већ се васељена креће ка својем средишту: **ЉУБАВИ ХРИСТОВОЈ**. Она лети ка **ЉУБАВИ ХРИСТОВОЈ!**

²⁴ © 200 znanost i biblija | znanost-i-biblija.blogspot.com, 26. студени 2017

Неке јаче помаке на Западу чинио је у то доба Ђордано Бруно (1548 – 1600) који је покушао да дође до неких општих космолошких доказа: "На тај начин величанство Божје се увећава и величина његовог краљевства може се пројавити; он је слављен не у једном, него у безброј сунаца; не на једној планети, на једном свету, него у хиљаде хиљада, а ја кажем у бесконачном броју светова."²⁵

Брунов исказ опет говори о стању ствари у самој васељени, али не говори о васељени као таквој, не говори о њеном карактеру и о њеном кретању. Безброј светова и сунаца и планета јесте присуство васељенских објеката, али ни Бруно се није питао о васељени као таквој, већ само о ономе што је у њој.

Успостављати поредак кретања васељене и за ово време је једна велика новина, акамоли за оно време седамнаестог века. Да Васељена лети, да се креће да има своју трајекторију то су поставке које ни данашњи научници не би се усудили да тврде. Зато овај песнички исказ патријарха Пајсија вероватно ће чекати потврду у неком будућем човечанству. Јесте до данас званична наука дошла до тога да се васељена креће ширењем и то је неко приближавање овим Пајсијевим песничким закључцима. Остаје нам, ипак, непознато то динамично спољашње кретање васељене. Да ли је васељена као неки ластиш који се растеже да би тиме затегнутост једног краја пуштањем дошла до другог краја ластиша? Да ли би тиме могли да објаснимо унутрашње кретање васељене у виду ширења са спољним динамичним кретањем од једне тачке до друге? Да ли би тиме могло да се доведе у равнотежу унутрашње и спољашње кретање васељене? Да ли је то кретање васељене у виду летења? Сам Господ зна.

И данашњи начин потврде научних поставки може да се доведе у питање. Наука је у неку руку поливалентна. Не постоји само један једини образац науке. Питање је какве методе прихватамо или не прихватамо. Али ако се трудимо да дамо шансу свакоме, онда се морамо борити да дамо и могућност излагања различитих научних поставки и различитих духовних образаца. Некада постоји та тоталитарна тенденција да се наметне одређена униформност у мишљењу. Наравно не треба ући ни у неку апсолутну релативистичност. Можда је баш средње решење одређени царски пут који нас може довести до Мудрости. Уважавање сваког мишљења, али бирање свога пута.

²⁵ Giordano Bruno: On the Infinite Universe and Worlds (Introductory Epistle)

Тако и када пратимо пут патријарха Пајсија и његовог мудропоучног промишљања долазимо и до ових закључака. За неке преурањених, за неке нетачних. Али претпоставка истински смела и донекле доста нова.

Ако је Господ Бог раширио неодржиму тежину на самом почетку стварања земаљског праелемента (праделице) ни из чега, онда је та Тежина као неко гориво које покреће лет (померање – кретање) васељене. А узлет Васељене ка љубави Христовој је као кретање неке птице или облака. На пример облак од свога настајања се креће у ваздуху, лети кроз ваздух и на крају завршава своје кретање у ваздуху. Тако и Васељена своје настајање почиње у љубави Христовој, свој узлет прави ка љубави Христовој и свој лет на крају завршава у љубави Христовој. Свој почетак, своје трајање и крај има у љубави Христовој, у сили Богочовековој. Ако је Љубав именовање суштине Божје и Богобављујући поредак, Божанско бављење Собом, творевином и свиме, онда је Васељена она која непрестано узлеће у Божанско бављење и у Божјем је бављењу непрекидно. Будући да се Божје бављење бави непрестано и васељеном, онда је она од самога свог почетка у Божјем бављењу и Бог се бави њом и као Творац, и као Сведржитељ, и као Промислитељ, и као Спаситељ, и као Испунитељ, и као Из–Бави (тељ).

Узлет Васељене јесте претпоставка њеног најповољнијег кретања, а то кретање је из, кроз и у љубави Господа Бога и Спаса Исуса Христа. Неодржима тежина која се шири јесте унутрашња карактеристика васељене и услов да се лети. Ако је летење (узлет) спољна карактеристика васионе у Вечности, онда она споља делује унутра и то покреће ширење неодржиме тежине. Спољна карактеристика делује на унутрашње понашање под спољашњим утицајем Вечности.

То су свакако неки од закључака које можемо извести из песничко–богодонахнутих стихова патријарха Пајсија: **ВАСЕЉЕНА УЗЛЕТЕ КА ЉУБАВИ ХРИСТОВОЈ**. Да, свакако да данашња "модерна" наука неће прихватити овакве пајсијевске закључке, али питамо се да ли би то заиста било битно за личност која је непрестано била загледана у лице Христово? Можда би нама данас, који се лако пољуљамо на историјским ветровима пуни комплекса да не будемо оптужени за анахроност, регресивизам или глупост, то било нешто пред чиме би се уплашили, али то не може бити онима који непрестано гледају у лице Богочовека. А такав је свакако био патријарх Пајсије. Њега не би могла да пољуља било каква историјска бура, јер је он био на много моћнијим ветроветинама историје него што

смо ми данас, па опет је остао вечито загледан у лице Христово. И неки његови савременици га тако и памте:

И ова икона патријарха Пајсија јасно нам говори о том сведочанству вечитог гледања у лице Христово, у лик Богочовека. И из ове иконе јасно нам се да закључити да патријарха Пајсија није могло пољуљати ништа сем самога онога Бога којем се клањао и ка коме је усмеравао свој поглед. И икона нам говори да Пајсије није могао другачије ни закључити осим да **ВАСЕЉЕНА УЗЛЕТЕ КА ЉУБАВИ ХРИСТОВОЈ**, јер и он сам сав је узлетао као љубави Христовој, ка лицу Христовом. То јасно говори и његов иконопис. У једном од својих дела и списа патријарх Пајсије је

забележио и то: "А молимо вас и убеђујемо, оци и братијо и чеда, ако што буде погрешно, било у којој стихири, или у којем реду или у којој речи, исправљајте, а не куните Господа ради."²⁶

Ове речи итекако јасно нам казују чији суд је једино патријарх Пајсије признавао. За њега није било битно како ће људи судити њему и његовом делу колико је битно како ће Господ судити ономе што је учинио. Он свакако има сву пажњу према људима, али све чини Господа ради. Тако и његови сви закључци јесу Господа ради. Можда то данас не би било тако популарно, али питање је да ли овакви људи Вечности уопште би разматрали шта је популарно, а шта не. Њих би више занимало шта је истинито, а шта не. А то унутрашње стање одређене личности је итекако важно и за судове које она доноси.

Питање је да ли би исказе патријарха Пајсија сматрали данас научним, али то је питање пре свега и научних образаца који се негују. Православна култура цивилизација поред многих духовних образаца има и свој духовни образац науке, тако да речи патријарха Пајсија итекако припадају том духовном обрасцу науке. Видели смо да се разликују научни приступи Далеког Истока Индије, западњачке цивилизације и православног света. Не да они не могу имати додирних тачака, штавише ти закључци се често пресецају у једној тачки, али крећу се из различитих духовних углова. Видимо да и Пајсијева разматрања могу бити научно значајна за свет званичне науке чији образац највише генерише западњачки приступ. А видели смо каква је епохална открића у математици начинио и индијски Брахмагупта и колико су она значајна за читаву људску историју.

Код патријарха Пајсија на првом месту је баш загладаност у лице Христово, а то каква је васиона и какав је њен карактер сагледава се баш кроз тај однос према лику Богочовековом, према љубави Господа Бога и Спаса Исуса Христа. За патријарха Пајсија узлет Васељене јесте оно што је последично, оно што је на другом месту, што је секундарни надодатак. Види се да је њега занимало само оно првобитно, праобразно и прволико. Из тог праобразног долази нам и настанак Васељне и њен узлет ка тој прволикој љубави Христовој. Зато тај узлет Васељене јесте битан у односу на љубав Божју, јер та љубав јесте Сила Божанска која ствара, одржава, промишља, спасава и испуњава ту васељену и тај свеукупни створени свет.

²⁶ Димитрије Богдановић: Старе српске биографије, Београд, Просвета, 1968, стр. 264

Опоменули смо се тога да је патријарх Пајсије био витез и првак Господњег Знања, онај који је сав био у Господњем Знању. Тако да је за патријарха Пајсија језгро свега било баш Господње Знање и стицање само и искључиво тог Господњег Знања. Зато и овај астрономски исказ, који је изнедрио патријарх Пајсије, био је значајан само утолико уколико је био произвољење тог Господњег Знања. Свакако да је патријарх Пајсије исповедао и своје, да тако кажемо, духовно–немоћне стране у којима је говорио да је многогрешан²⁷, невешт²⁸, да почиње нешто што је изнад његових сила²⁹, да је недоумичан³⁰, али све је то патријарх Пајсије решавао у Господњем Знању и сам говорећи, пишући и исповедајући баш то да он не зна већ сам Господ зна. Дакле, и оне најтеже тренутке у своме раду и животу патријарх Пајсије је решавао Господњим Знањем. Тако описујући једну своју тешку ситуацију Пајсије је записао:

"И потписах својом руком. И тада невољу имах од владајућих, једином Богу је знано, но све ћу изложити свевидећем оку."³¹

Ти "владајући" је била турска окупациона управа, па када је и у таквим тешким животним ситуацијама, ситуацијама које живот значе патријарх Пајсије решавао те ситуације у Господњем Знању, онда није никакво чудо што је то патријарх Пајсије користио и у одређеним песничко–богодонахнутим астрономским исказима. Зато је Пајсију било много важније да то долази из ГОСПОДЊЕГ ЗНАЊА ЛЈУБАВИ ХРИСТОВЕ, а свакако му није ни падало на памет какве ће то последице оставити по научна разматрања званичне науке или неке будуће науке. Његов научни образац јесте онај образац који долази из јеванђелске науке: "Тада им одговори Исус и рече: Моја наука није моја, него Онога који ме је послао. Ако хоће ко вољу његову да твори, познаће да ли је ова наука од Бога, или ја сам од себе говорим" (Јн. 7, 16–17). Тако и апостоли казују: "Тада намесник, кад виде шта би, верова, дивећи се науци Господњој" (Дела 13, 12).

Негујући овај научни образац и неизоставно га прихватајући, патријарху Пајсију био је само битан суд ове Божје свишенауке, суд Господњег Знања. Тај суд Господњег Знања га је занимао у свему и осим богознајућег суда други суд није био за њега пресудан. Кроз Сцилу и

²⁷ Исто. 264

²⁸ Исто

²⁹ Исто. 251

³⁰ Исто

³¹ Патријарх Пајсије: Сабрани списи, Просвета, Српска књижевна задруга, Београд 1993., стр. 130

Харибду, кроз гром и пакао, кроз сва историјска искушења, а видели смо каква су она била за патријарха Пајсија, кроз све невоље и неприлике патријарха Пајсија је интересовао само суд Господњег Знања. Суд Господњег Знања у коме је он непрестано обитавао. Господњег Знања у коме је он био, од ког је он долазио и ка коме је он свим бићем стремио.

Божја свишенаука која је долазила као научни образац из православног света јесте онај научни пут и научни начин који су примењивали и којим су расуђивали духовни ствараоци православног света. Божја свишенаука је увек била спољшња манифестација Господњег Знања. Она је вечито руковођена и управљана Господњим Знањем. А из те Божје свишенауке произилази и поука која је истовремено и просвета и образовање, школа и училиште за сваког човека који жели да зна. На тај начин су настајале школе и просветне установе у православном свету непрестано генерисане од Божје свишенауке.

У практичном смислу баш овакви духови, као што је патријарх Пајсије, су том свишенауком оснивали многа училишта монашког и манастирског типа у Турском Добу. У њима они су држали предавања баш из ове Божје свишенауке. Поучавали су своје питомце који би касније остајали или монаси или би постајали трговци, тако да су Срби као народ врло често постајали или трговци или војници са великим својим колонијама у Венецији, Русији, Аустрији.

Метода која је почињала од Господњег Знања изливајући Божју свишенауку у срца оних Божјих изабраника од којих је један сигурно био патријарх Пајсије, јесте метода којом је и сам патријарх Пајсије живео и она је била духовно средиште његовог живота. Идући тим духовним поступком он је из тог обрасца ГОСПОДЊЕГ ЗНАЊА ЛЈУБАВИ ХРИСТОВЕ извукао и поставку лета Васељене. Пајсије је из тог језгра Господњег Знања изводио све закључке и све поставке, па и ову астрономску поставку лета Васељене.

У много чему су Свети Оци и Учитељи Цркве долазили до одређених битних закључака који се тичу настанка васељене и постања који ни дан данас нису превазиђени. Тако и овај закључак и песничко–богонадахнута тврдња патријарха Пајсија о лету Васељене јесте једна наукословна поставка која ни дан данас није превазиђена. Да ли ће она бар у будућности бити достигнута то *сам Господ зна*. Свакако да је његова наукословна поставка, која долази из песничко–богонадахнутог језгра, усмерена на један Божје–свишенаучан начин. Та усмереност Божје

свишенауке била је нешто што је било уобичајено за духовне ствараоце православног света, јер то апостолско прејемство увек је имало и ту харизматску (дародавну) основу. Али и ти дарови јесу увек распоређени на сваког човека на један Божји начин и о томе говори сам Господ Бог и Спас Исус Христос (Мат. 25,15–28), али и ученик Господњи Павле (1 Кор. 12, 1–31), јер Дух дише где хоће (Јн. 3, 8) и Он дели дарове онако како Он хоће и коме хоће, а то су дарови Божје љубави према човечанству. Зато је Божји избор пао на патријарха Пајсија да каже неке истине и о кретању васељене.

Немогућа ситуација јесте и време у коме је живео патријарх Пајсије. Видели смо и у наводу о невољи од владајућих (Турака) да је ситуација била немогућа. Била је то борба са силама немерљивим (Растко Петровић). Из тих немерљивих историјских прилика и патријарх Пајсије је постизао немогуће задатке, правио је надвасионске скокове и сагледавао је Узлет Васељене. Наравно све је то чинио ГОСПОДЊИМ ЗНАЊЕМ ЉУБАВИ ХРИСТОВЕ. У том метафизичко–центрифугалном скоку ка осовини Господњег Знања које покреће све па и само духовно покретање патријарха Пајсија из позиције "ја не знам", долази се опет скоком до оне духовне осовине "сам Господ зна", а тај скок није ниште друго до надвасионски скок КА ЉУБАВИ ХРИСТОВОЈ. Та богочовечанска љубав јесте она сила, енергија која испуњава сву творевину. Та ЉУБАВ ХРИСТОВА јесте она која и покреће васељену и ствара тај Лет Васељене.

Из осовине Господњег Знања која покреће и оно "не знам" покреће се и одговор о Лету Васељене. И Лет Васељене је покренут из средишта које јесте Господње Знање. Свакако у дубинском смислу да знање јесте једна сила–енергија која претпоставља онтологију и одређује биће васионе тј. Господње Знање одређује биће васионе, васељенску твар. Самим тим Господње Знање одређује и покретање васељене, Лет Васељене.

Осовина Господњег Знања покреће точак Вечности на којем је васиона само једна тачка тог точка. Наравно, ни љубав Христову не можемо схватати моралистичко–емоционалистички, већ више енергетички. Она је та силоделујућа неизрецива одредница која има неисказиво значење. Наравно и сами појмови неизрециво и неисказиво, иако апофатички, својим одречним начином у ствари показују да се и оне ствари које се не могу дефинисати могу логовати–словити, баш зато што је Господ обзнанио себе као Слово, као Логос. А самим тим то Словознање јесте баш Господње Знање које испуњава и оно наше "не знам" и даје нам могућност

да иступимо из нашег незнања у Господње Знање у коме можемо да схватимо и то кретање васионе као Лет Васељене.

ГОСПОДЊЕ ЗНАЊЕ ЛЈУБАВИ ХРИСТОВЕ јесте покретач Лета Васељене по патријарху Пајсију у његовом песничком–богоднахнутом магновењу и то је закључак који одјекује кроз векове, а питање је када ће овај научни закључак постати и ствар "званичне" науке. Док се сачека тај "врло" "битан" историјски суд који је "пресудан" за патријарха Пајсија и њему сличне људе Вечности, ствари за сада стоје како стоје.

Патријарх Пајсије, човек Вечности вечито зарођен и задубљен у ствари Знања Господњег никада није марио претерано за суд времена у коме делица Вечности испуњава целокупно време. А у времену се одиграла та астрономска опсервација немогуће ситуације–прилике која је обухватила сав онтолошки суд о универзуму: Васељена Лети, Васељена Узлете. Васељена се креће у Вечности, простор и време се крећу у Вечности, у Вечности ГОСПОДЊЕГ ЗНАЊА ЛЈУБАВИ ХРИСТОВЕ.

Можда је баш потврда Вечности време у коме је уопште писао патријарх Пајсије, тамни вилајет Турског Доба у коме је божје чудо било то да је уопште неко писао, а писало је негде и преко четрдест писаца у тој епохи таме и уништења. А то што је неко дошао да неких истина о рубовима Васељене, то што је неко открио и да Васељена путује, да не стоји, то је већ стајање у равни са Господњим Знањем. Васељена путује своју путању као и сви објекти у њој, од најситнијих астероида, па до читавих система галаксија. А они путују у нечему што такође не стоји, већ у нечему што путује, у путујућој Васељени.

Доћи уопште до таквога суда у времену у коме свака стваралачка радња је пропраћена са гомилом уништитељских радњи, па био тај суд тачан или не, јесте нешто невероватно. Примера ради, рекли смо да се на Западу, који је био многоструко богатији, слободнији и развијенији, водила расправа о томе да ли се Сунце креће или стоји, да ли се планета Земља креће или стоји, овде имамо да неко тврди да се читава Васељена креће, да има облик кретања виђен као летење. Сада тек та модерна наука тврди да се у васељени све креће. У то доба то је било или Сунце или Земља. Па, или једно или друго. А овде се Васељена креће, она лети из Вечности, у Вечности, ка Вечности. Васељена полеће из љубави Христове, Васељена узлеће к љубави Христовој, Васељена лети у љубави Христовој.

А Пајсијева мисао и његово мудрословље долазе из Господњег Знања, они живе у Господњем Знању и они се савршавају у Господњем Знању. И

практично на почетку видели смо колико је његово дело било испуњено појмом знање и варијацијом на тај појам, а све је то долазило из оног његовог *сам Господ зна*, из оног најнепосреднијег Знања Господњег, из оне духовне тачке која покреће сваки метафизичко–центрифугални скок ка Себи: Господњем Знању.

Имајући у самом језгру свога незнања Господње Знање: *Ја грешни не знам хоће ли бити угодно пророку и светоме. Сам Господ зна*, патријарх Пајсије је имао осовинско покретање у себи Господњег Знања које га је и подстакло на метафизичко–центрифугални скок ка осовини и језгру Господњег Знања.

Средишња светлост Господњег Знања, која је свеиспуњујућа, јесте духовно језгро сваког бића, па и бића васионе. Господње Знање било је и само духовно језгро бића Пајсијевог и као такво покретало је свако расуђивајуће дело патријарха Пајсија. И тако патријарх Пајсије, онај који је правио астрономске опсервације из немогуће ситуације, био је она и најситнија тачка коју је покретала осовина Господњег Знања.

Мандић Давор

БИБЛИОГРАФИЈА:

- 1.Димитрије Богдановић: Старе српске биографије, Просвета, Београд, 1968.
- 2.Патријарх Пајсије: Сабрани списи, Просвета, Српска књижевна задруга, Београд 1993.
- 3.Свети Григорије Палама: Господе, просвети таму моју (сабране беседе), "Образ светачки"- Београд, 2005.
- 4.Рене Декарт: МЕДИТАЦИЈЕ О ПРВОЈ ФИЛОЗОФИЈИ, Београд, ПЛАТО, 1998.
5. © 200 znanost i biblija | znanost-i-biblija.blogspot.com, 26. студени 2017.
- 6.Giordano Bruno: On the Infinite Universe and Worlds (Introductory Epistle)
- 7.Библија или Свето Писмо Старога и Новога Завета у преводу Ђуре Даничића и Вука Стефановића Караџића, "ГЛАС МИРА".